

СИМВОЛ ФАВСТУ „ТРАГІЧНІЙ ІСТОРІЇ ЖИТТЯ ТА СМЕРТІ ДОКТОРА ФАВСТА” КРІСТОФЕРА МАРЛО

У статті розглядається природа мовного символу ФАВСТ на матеріалі „Трагічної історії життя та смерті доктора Фавста” Крістофера Марло. Обґрунтовується, що символ є єдністю трьох компонент: „імені”, „тіла” та інтерпретанти. „Тіло” символу розкривається через понятійну та культурну інтерпретанти.

Ключові слова: символ, „ім'я” символу, „тіло” символу, понятійний шар, символічний шар, інтерпретанта, ФАВСТ.

Альбота С.М. Символ ФАВСТ в „Трагической истории жизни и смерти доктора Фауста” Кристофера Марло”. В статье рассматривается природа языкового символа ФАУСТ на материале „Трагической истории жизни и смерти доктора Фауста” Кристофера Марло. Обосновывается, что символ представляет собой единство трех компонентов: „имени”, „тела” и интерпретанты. „Тело” символа раскрывается через понятийную и культурную интерпретанты.

Ключевые слова: символ, „имя” символа, „тело” символа, понятийный пласт, символический пласт, интерпретанта, ФАУСТ.

Albota S.M. FAUSTUS symbol in “The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus” by Christopher Marlowe”. This article deals with the verbal FAUSTUS symbol nature in “The Tragical History of the Life and Death of Doctor Faustus” by Christopher Marlowe. It is substantiated that the symbol consists of three elements: the “name”, the “body” and interpretant. The “body” of the symbol is discovered through the notional and cultural interpretants.

Keywords: symbol, the “name” of the symbol, the “body” of the symbol, notional layer, symbolic layer, interpretant, FAUSTUS.

Символ є одним із вагомих понять у різних галузях гуманітарних студій: філософії, культурознавстві, літературознавстві, психології, релігієзнавстві, мистецтвознавстві, історії. У лінгвосеміотиці він є одним із основних об'єктів вивчення.

У філософських дослідженнях об'єктом символізації є форма виразу і передачі духовного змісту культури [Філософський енциклопедичний словник 2002, с. 578]. У культурології – форма предметно-чуттєвого буття художнього образу; матеріальний або ідеаціональний культурний об'єкт [Філософський енциклопедичний словник 2002, с. 579; Культурологія. Енциклопедія 2007, с. 457]. У мистецтві – амбівалентна естетична категорія [Літературознавча енциклопедія 2007, с. 389]. Об'єктом символізації у логіці є умовні об'єкти, що чуттєво сприймаються [Логический словарь-справочник 1975, с. 533], у математиці – умовне позначення якої-небудь величини, поняття [Великий тлумачний словник сучасної української мови 2001, с. 1121], у літературознавстві – чуттєві образи, що є умовним вираженням ідеального змісту [Літературознавча енциклопедія 2007, с. 389].

У всіх вище зазначених галузях символ тлумачиться як об'єкт, який має знакову природу, і постулюється нерозривний зв'язок форми і змісту.

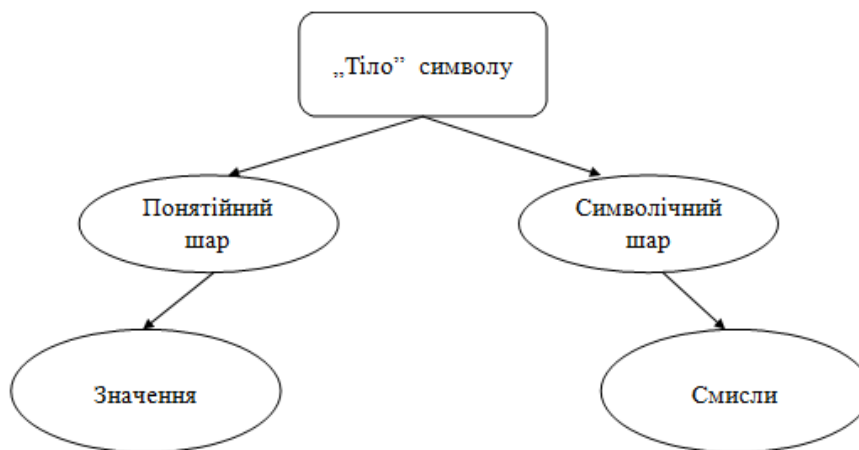
Метою цієї статті є розглянути природу символу ФАВСТ в драматичному творі Крістофера Марло „Трагічна історія життя та смерті доктора Фавста” через призму лінгвосеміотики.

Розгляд дихотомії означника і означеника у лінгвосеміотиці не корелює з тлумаченням природи символу: якщо знак є сукупністю означника і означеника, то тлумачення символу пов'язують з деструкцією знака [Агріве 1972, с. 64-79]. Символу характерна невизначеність зв'язку плану вираження і плану змісту: форма не повністю покриває зміст, а лише нібито натякає на нього [Лотман 1987, с. 12].

У цій статті пропонується розгляд символу як єдності його „імені” і „тіла”. „Ім'я” співпадає з означником знака, але „тіло” завжди буде відрізнятися від означеника, бо під „тілом” символу розуміємо єдність двох шарів: понятійного і символічного (Рис. 1).

Понятійний шар – це значення „імені” символу (наприклад, „ім'я” Фавст означає головного героя драматичного твору Крістофера Марло). Символічний шар – це смисли, які забезпечують глибину розкриття понятійного шару (наприклад, „ім'я” Фавст розкриває героя, якому недостатньо набутих знань) (Рис. 3).

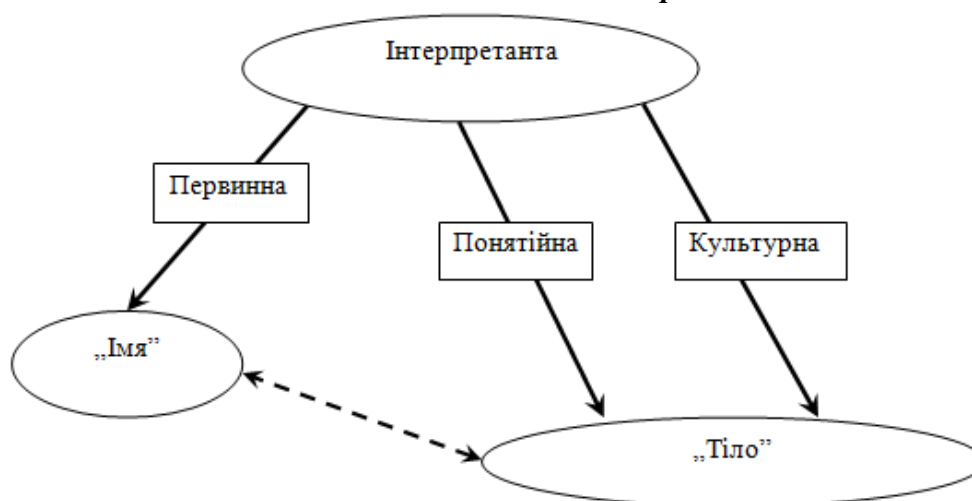
Рис. 1. *Модель „тіла” символу*

У процесі сполучення „імені” символу з текстовими одиницями різного рівня розкривається багатогранність „тіла” символу. При цьому смислові потенції „тіла” завжди є ширшими за їхню реалізацію: зв’язки, в які вступає „ім’я” символу з тим чи іншим семіотичним оточенням, не вичерпують всіх його смислових валентностей [Лотман 1987, с. 13]. Формується смисловий резерв, завдяки якому символ може вступати в неочікувані зв’язки, змінюючи свою сутність і деформуючи непередбачуваним чином текстове оточення [Лотман 1987, с. 13]. Залежно від того, в які зв’язки буде вступати „ім’я” символу у дискурсах, тим самим задіюючи здатність „тіла” саморозгортатися, змінюється інтерпретація „тіла”. У процесі інтерпретації лінгвіст застосовує інтерпретанту, яка є тим третім компонентом символу, який забезпечує єдність „імені” і „тіла” для інтерпретатора і становить єдність первинної, понятійної і культурної інтерпретант [Андрейчук 2012, с. 66].

„Ім’я” символу співвідноситься з іншими компонентами тексту, що визначає інтерпретацію „тіла”. Первинна інтерпретанта відповідає за зв’язок „імені” символу із процесом розгортання сюжетної лінії твору. За допомогою понятійної інтерпретанти інтерпретатор формує уявлення про понятійний шар „тіла” символу у виділених для аналізу текстових фрагментах, а на рівні культурної інтерпретанти – дає культурно-оцінні характеристики символічному шару „тіла” символу, враховуючи інформацію про авторський задум, епоху, словникові дефініції тощо (Рис. 2).

Рис. 2. Трикомпонентна модель символу

Із застосуванням первинної інтерпретанти виявляємо, що відбувається з головним героєм у драматичному творі Крістофера Марло: Фавст, який досягнув великих успіхів у науці, прагне такої влади над всім світом, що готовий віддати своє життя. Застосування понятійної інтерпретанти забезпечує виділення таких компонент символу ФАВСТ:

- освіченість Фавста:

*Now is he born, his parents base of stock,
In Germany, within a town called Rhodes;*

*Of riper years, to Wertenberg he went,
Whereas his kinsmen chiefly brought him up.
So soon he profits in divinity,
The fruitful plot of scholarism graced,
That shortly he was graced with doctor's name,
Excelling all whose sweet delight disputes
In heavenly matters of theology* [Marlowe 1989, p. 5-6].

- захоплення магією:

*These metaphysics of magicians,
And necromantic books are heavenly!
Lines, circles, schemes, letters, and characters!
Ay, these are those that Faustus most desires.
O, what a world of profit and delight,
Of power, of honour, of omnipotence,
Is promis'd to the studious artizan!* [Marlowe 1989, p. 9].

- прагнення перебувати на рівні з Богом:

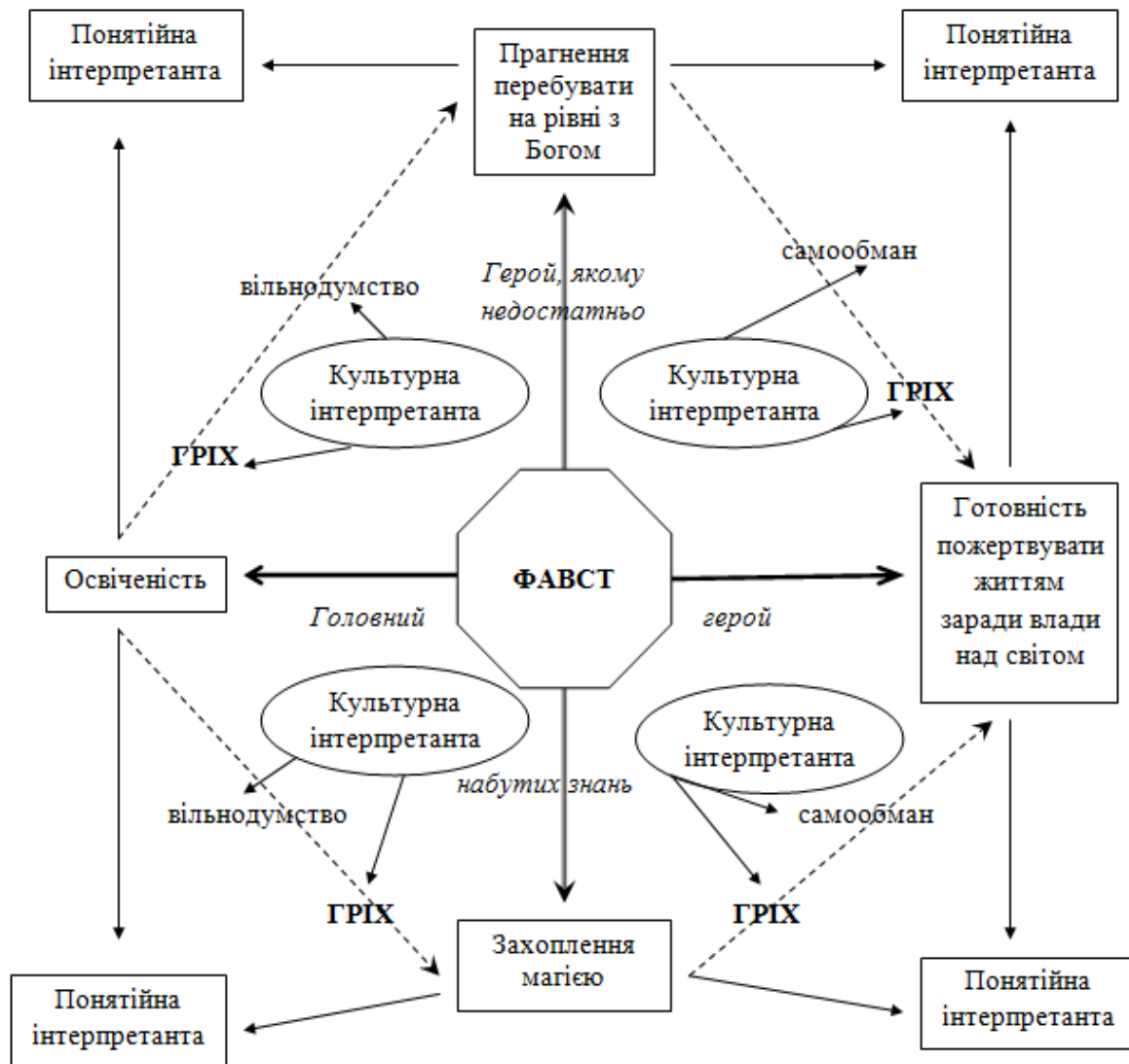
*...The god thou servest is thine own appetite... [Marlowe 1989, p. 25].
How am I glutt'd with conceit of this!
Shall I make spirits fetch me what I please,
Resolve me of all ambiguities,
Perform what desperate enterprise I will?
I'll have them fly to India for gold,
Ransack the ocean for orient pearl,
And search all corners of the new-found world
For pleasant fruits and princely delicacies [Marlowe 1989, p. 10].
I charge thee wait upon me whilst I live,
To do whatever Faustus shall command,
Be it to make the moon drop from her sphere,
Or the ocean to overwhelm the world* [Marlowe 1989, p. 18].

- готовність пожертвувати життям заради влади над світом:

*Go bear these tidings to great Lucifer:
Seeing Faustus hath incurred eternal death
By desperate thoughts against Jove's deity:
Say, he surrenders up to him his soul
So he will spare him four and twenty years,
Letting him live in all voluptuousness,
Having thee ever to attend on me,
To give me whatsoever I shall ask,
To tell me whatsoever I demand,
To slay mine enemies, and aid my friends,
And always be obedient to my will* [Marlowe 1989, p. 20].

Культурна інтерпретація забезпечує негативну оцінку діянь і думок Фавста: помисли Фавста „перейти” від освіченої людини до чорнокнижника, і до володаря світу сприймаємо як вільнодумство, гріх; готовність Фавста віддати душу дияволу заради швидкоплинної влади над світом, і магічних трюків сприймаємо як самообман, гріх. Кожен етап „переходу” Фавста засуджуємо і визнаємо його гріховним. ФАВСТ стає символом гріха (Рис. 3).

Рис. 3. *Символ ФАВСТ у „Трагічній історії життя та смерті доктора Фавста” Крістофера Марло*

Таким чином, символ ФАВСТ декодується через трихотомію інтерпретант: первинна – візуалізує зміст твору у свідомості інтерпретатора, понятійна – розкриває понятійний шар „тіла”, культурна – розкриває символічний шар „тіла”.

Отже, символ є особливим типом мовного знака, який є єдністю трьох елементів: мовної форми („імя” символу), змісту („тіла” символу, яке представлене понятійним і символічним шарами) і інтерпретанти, яка виконує функцію змістовно-оцінного впорядкування „тіла” символу.

Література

- Андрейчук Н. І. Інтерпретанта як людський чинник мовного семіозису / Н. І. Андрейчук // Мовознавство. – К., 2012. – № 3. – С. 65 – 74. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. – К. : Перун, 2001. – 1440 с. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В. І. Шинкарук. – К. : Абрис, 2002. – 744 с. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 717 с. Культурология. Энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. С. Я. Левит. – М. : Российская политическая энциклопедия, 2007. – Т. 2. – 1392 с. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-укл. Ю. І. Ковалів. – К. : Академія, 2007. – Т. 2. – 624 с. Лотман Ю. М. Символ в системі культури / Ю. М. Лотман // Труды по знаковым системам XXI. – Тарту, 1987. – С. 10 – 20. Arrive M. Structuration et destruction du signe dans quelques textes de Jarry / M. Arrive // Essais de semiotique poetique. – Paris : Larousse, 1972. – 128 p. Marlowe Ch. Dr Faustus / Marlowe Christopher; ed. R. Gill. – London and New York : A & C Black Ltd., 1989. – P. 5 – 68.